

Vindum Kirke

På stiftets hjemmeside præsenterer mediekonsulent Ole Blume hver måned en af stiftets mange forskellige kirker i tekst og gennem fotos.

Vindum Kirke ligger ret højt, og kirkens tårn med det opadstræbende, ottekantede spir over den løgformede kuppel ses viden om som et slags vartegn for Vindum. Det løfter sig som en pegefinger, der siger: "Her er kirken". Og det peger opad: "Der er himlen". Når vi betragter Vindum Kirke og vil lytte til, hvad den har at fortælle, bør vi først og sidst erindre, at det græske ord for kirke betyder "det, der hører Herren til". Herrens kirke er Guds hus, både for sin menighed og for enhver, som "ser" den. Kirkens tårn peger opad: "Glem ikke himmelen!" I Guds kirke vises vejen. Jo, Vindum Kirke fortæller både egnehistorie, Danmarkshistorie, kultur- og kunsthistorie.

Udvendig

Kirkens kampestenskvadre fortæller yderligere geologi: at egnen for 18.000 år siden var dækket af istidens bræer, som fra Skandinaviens fjelde medbragte stenblokke, der ved isens afsmeltning blev efterladt, strøet ud over landet, til besvær for den senere opdyrkning, men givende et storladent og skønt varieret byggemateriale til vore mange kvaderstenskirkker. De store stenblokke ses smukt tilhugne for eksempel i apsisrundings fuldendte form eller som overliggere i nordvinduerne. Alle fint udvalgte og passer sammen i størrelse, farve og tegning

og får os til med tak og respekt at tænke på vore forfædre som kirkebyggere. Kirkens oprindelige dele: kirkeskib, kor og apsis skal nok dateres til tiden fra 1150 til 1200. Hverken bygherre eller bygmester kendes. Det bedste indtryk af den oprindelige kirke, som den har taget sig ud, da den blev bygget, fås ved at "skære" tårnet bort af synsfeltet; så ses den romanske kirke med de tre dele: skib, kor og apsis. I Vindum Kirke er de små, højtsiddende nordvinduer bevaret sammen med kvindedøren, der er indfattet i en portal med karmsten, overliggende tympanonsten og foranstående søjler. På nært hold beundres den profilerede dobbeltsokkel og de dobbelt-profilerede gesimser. Bygmesteren har ikke søgt at slippe lettest muligt fra sin opgave. Fra kirkegårdens NØ-hjørne fås tillige et godt indtryk af herregården "Vindum-overgård", nævnt så tidligt som i 1400-tallet med ejerskab til kirken (næsten uafbrudt) fra 1649 – 1943. Apsistaget med træspåner er gammelt, men i nutiden et ret ualmindeligt tækkemateriale. Mon kor og skib også oprindeligt har været spåntækt? På gamle billeder ses, at de førhen var blytækket så sent som i 1951.

Tårnet

Der hørte normalt ikke tårn til en jysk, romansk kirke; Vindums anses tilføjet i sengotisk tid. Det har forinden en betydelig mængde genanvendte kvadre, vel nok stammende fra skibets oprindelige vestmur; foroven er brugt munkesten. Tårnets overbygning er ikke sengotisk, men barokt fra midten af 1700-tallet: blytækt løgkuppel med oversiddende lanterner og derover det slanke spir, nu blytækt ligesom kuplen. Den usædvanlige og imponerende tårnafslutning skyldes Janus de Friedenreich, som ejede Vindum-overgaard fra 1708 til 1755.

Våbenhuset

På kirkens venlige sydside ses renæssancens kirkebygningsstil i våbenhuset. Selv bærer det ikke noget årstal; men over våbenhusdøren er et sandstensornament med våbenskjolde for rigsmarsk Anders Bille-ægteparrets kunstfærdigt sammenslyngede forbogstaver. Drejer man hovedet 90o til højre, ses samme monogram på den kamtakke gavlførstue, der således er dateret 1648, der således er dateret 1648. Anders Bille ejede Vindum-overgaard fra 1648 til sin død i 1657. Han blev dødeligt såret taget til fange, da svenskerne stormede Frederiksodde (senere Fredericia). Han fik "jus patronatus" til Vindum og Faldborg Kirker 1649. Sidstnævnte – som allerede i 1555 kaldtes "Faldbor øde Kiercke" – fik han i 1653 kongens tilladelse til at nedrive. Men folketroen så i hans ulykkelige død retfærdig straf for denne helligbrøde og lod ham ydermere hver nat "fare i sin sexspændte Karosse mellem Vin-

Udvendig i våbenhusets østvendte mur er indsat en 2 m høj og 1,5 m bred ligsten. Øverste halvdel viser en mand og en kvinde, begge med pibekrave og folderig kappe. Imellem dem den Korsfæstede og i hjørnerne de fire evangelister. Stenen må øjensynlig have ligget et sted, hvorover mange har gået: thi indskriften er nedslidt. I skarpt side-sollys kan en del af indskriften under kvinden læses: "med sin kiere hustru / gudfrøgtig/quinde Maren (Tames)/daatter som døde/aar 16__..." I dag ville vi næppe kunne tyde ligstenens gå- de, hvis ikke en tidligere skolelærer i Brandstrup H. P. Schuster, ca. 1872 havde nedskrevet, hvad der dengang omtrent kunne læses: "herunder hviler erlig og velacte Mand (Lavrits) Jensen, som boede og døde udi Skafngarde 16__..." Schuster finder det meget sandsynligt, at det drejer sig om "den bunde ved nafn Las Jensen i Skaungaard", som indtil 1649 havde "Faldborrig Kirckis Thiende", og om hvem Schuster ved mere at fortælle, bl.a. at han skal have nedsænket sit fyldte pengeskrin i Skaun Sø, hvorfor der stadig tales om skatten i mosen.

Indvendig

Stenbygmesteren har gjort sig særlig umage med syddørens (mandsdørens) portal. Den har lighedspunkter til andre af egnens indgangsportaler som ses i Vinkel Kirke, Grønbæk Kirke og Viborg Domkirke). Skade blot, at den nu knap bemærkes i våbenhusets dunkle belysning. Kirkens præst 1942 – 1955 siger (i "Kirke og Sogn", 1951), at kirken er en seværdighed, ikke så meget ved sit inventar som ved sine overordentlig rene linier og proportioner. Udsagnets plus-del skal ikke modsiges – men kirkens inventar rummer historisk set interessante m i n d e r o g o p l y s n i n g e r . Det ældste af inventaret er romansk og formodentlig samtidigt med kirkeskib og kor: selve stenalterbordet lader granitkvadrene træde synligt frem på forsiden.

Døbefonten

Romansk er også granit-døbefonten, på hvis klobasefod man bemærker et ejendommeligt (uforklarligt?) usymmetrisk ansat trin. Dåbsfadet er yngre, fra ca. 1575, sydtysk og med fremstilling af bebudelsen: Maria knælende foran en pult; bag hende til venstre englen Gabriel, holdende i venstre hånd et scepter, der ender i et kors. Mellem dem en vaseformet krukke med blomster, der muligvis er liljer, symboliserende den ubesmittede undfangelse. Øverst en due, fra hvilken Helligånden som stråler rammer Marias hoved ovenfra – næsten som en glorie direkte fra himlen. Hjorte er symbol på sjælene; en springende hjort betyder genfødslen ved dåben.

På triumfsvæggen (muren mellem skib og kor) ses et ejendommeligt "krucifiks", der anføres som en sjældenhed. Selve Kristusskikkelsen anses som en muligvis sengotisk krucifiksfigur. Men Kristus hænger ikke på et kors, men er (ifølge "De Danske Kirker") anbragt på "et ejendommeligt arrangement af en Golgathahøj og i livets træ – med røde æbler." (antagelig i 1700-tallet).

Det, som i Vindum Kirke viser længst tilbage på navngivne personer er våbnene på prædikestolen. De store bogstaver under våbnene er som en gåde, men løsningen er overraskende enkel.

H skal ved alle fire våbner læses sammen med B, hvorved initialerne for Hartvig Brun haves. Han ejede Vindum-overgaard fra 1626 til sin død i 1629. Våbnene er hans "anevåbner". Det med det brune morianhoved er hans fars, Mourids Brun's (samt farfars, Jep Brun's), og i HBF står F for far.

I HBM står M for Hartvig Brun's mor, Anne Friis (Haraldskær). FM betyder farmor, og i våbnet over HB JM med de to skråbjæler i hvidt er slægten Limbek's: Hartvig Brun's farmor var datter (eller datter-datter?) af Hartvig Limbek, der i 1484 "skriver sig til Vindumovergaard". Med Hartvig Limbeks navn og våben er vi helt tilbage i kong Hans' dage (konge 1481 – 1513) og Limbek-slægten spillede en betydelig rolle i Danmarkshistorien, da de tyske grever "reves om Danmark" (1332-40) og da Valdemar Atterdag (konge 1340-75) samlede riget igen. MM = mormor; Anne Friis' mor var Anne Høeg Banner, hvis våben er skråt todelt med rødt over guld. Prædikestolen angives at være et renæssancearbejde fra begyndelsen af 1600-tallet (ca. 1626).

Altartavlen

Altartavlen anses at være fra omtrent samme tid. De fire felter har geometriske prydelser: de to midterfelter har nu malerier af A. J. Jæger fra midten af 1800-tallet: forned Jesus styrkes af engelen i Gethsemane, foroven nadveren. Adelsvåbnene i de øverste hjørner stiller ubesvarede spørgsmål: det øverst til højre udlægges umiddelbart som et våben for Bille, men hvis det er rigsmarsk Anders Billes burde det sidde i modsat hjørne (jfr. Sandstensornamentet over våbenhusdøren). Og det andet våben måtte så være en yderst slet erstatning for et i tidens løb ødelagt Rosenkrans-våben.

Øverst i midten ses Christusmonogrammet af de græske, store bogstaver X og P, Chi og Ro. Altså de to første lyde i CHRistus.

Alterdugen er tegnet og syet af kirkens tidligere kirkesanger, N. Chr. Helligsøe. Broderiet har mellem græske kors Jesusmonogrammer af de sammenslyngede græske, store bogstaver I, H (græst eta som E) og S; altså IESus (eller IesuS). Jesus er græsk form for hebræisk Josua = Jahve frelser. (Man har senere "latiniseret" Jesusmonogrammet, hvorved IHS kommer til at stå for: J(esus) H (ominum) S(alvator) = Jesus, menneskenes frelser.)

Stolegavle

På de fire stolegavle, der vender mod alteret, ses de samme fire våben med bogstavkombinationer som på prædikestolen, men mindre og uden farver. De fortæller, at disse stole må gå helt tilbage t i l b e g y n d e l s e n a f 1 6 0 0 - t a l l e t . Ligeledes uden farver er de fire våben på to øverste par kirkestole, der vender mod midtergangen. I nordsiden to ens: Janus de Friedenreich (til Palstrup, Vindum-overgaard m.fl.), ejendommeligt nok altså på stolene i "kvindesiden"; mod syd har øverste kirkestol hans hustrus, Anne Margrethe Linde's våben, tværdelt med øverst en

(grøn) lind og nederst en lindorm (skulle stå gul på rød bund). Ovenover ses hendes initialer: AML og årstallet 1743. Fra samme tid er det smukke herskabspulpitur og ,som før nævnt, kirkens barokspir. (Det fjerde våben er muligvis svigersønnens, den tyskfødte Carl Godtfried Irminger's våben?) Ægteparret Friedenreich satte sig adskillige spor på egnen i form af ombyggede kirketårne, altertavle m.m. og var virksomme ved oprettelse af skoler.

Lysekroner

Ifølge Pontoppidans "Danske Atlas" (1763-64) var der den gang i kirken en lysekrone, skænket af Friederich. Hvis det ikke er en fejl i "Danske Atlas" må den senere være flyttet andetsteds. De to 12-armede lysekroner i skibet er "udført af kunstsmed Knud Eibye i Odense aaret 1930."

I tårnrummet, der ved en smedejerns gitterlåge er adskilt fra skibet, er en åben begravelse, der fortæller 1700-talshistorie. De to kister gemmer de balsamerede lig af herr cancellieraad Hans Eiler Steenfeldt og hustru Cathrine Marie Foss, fordum ejere af Demstrup og til sidst af Vindumovergaard og Schaungaard, han døde i 1779, hun 7/10 1784. Kancellirådparret fik kgl bevilling til testamentarisk at fordele formuen, som det passede dem, fordi de ingen livsarvinger havde, og døde den ene, før testamentet blev skrevet, havde den efterlevende fuld rådighed over boet. Hans Steenfeldt døde før testamentet blev skrevet, og Cathrine Marie blev legatstifter og uddeler af milde gaver ifølge et citat fra familiens slægtsbog. Til dels ved midler fra det Steenfeldtske begravelseslegat muliggjordes, at der mere en 200 år efter nedrivningen af Faldborg Kirke kunne opføres en kirke i sognets vestre del: Brandstrup Kirke, der blev indviet i 1870.

Orglet

Orglet er fra 1977 og bygget af orgelbygger Carsten Lund, Birkerød.

Tårnet og klokkerne

Kirken har i dag to klokker. Den mindste er "støbt af P. P. Meilstrup. I. Randers. 1854", øjensynlig nystøbt og ophængt efter tårnets brand (lynedslag) i 1853. Den største er en såkaldt "jernklokke" med indskriften: Bochumer Verein Gussstahl Fabrik. Bochum ligger i Westphalen. Klokken er antagelig fra omkring århundredskiftet.